

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

2. Vtrum sit virtus specialis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

ARTICVLVS II.

Vtrum poenitentia sit specialis virtus.

Super quast. octua gesimaquinta Ar- ticulum secundum.

Dvbiu[m] occur- rit magnu[m] cir- ca materia[m] hu- ius secundi articuli, an poenitentia vir- tus, sit vere proprie vna specialis virtus distincta a ceteris vir- tutibus. Et est ratio dubij non sola vari- etas opinionum, sed quoniam vrin- que ratio urget. Na[m] quod sit una virtus distincta ab aliis, Au- ctoris ratio in litera concludit, dicens, ope- rari ad deletionem peccati praeteriti: in- quantum est offensa Dei, per quamdam re- compensationem, ha- bet specialem ratio- nem actus laudabi- lis non pertinentem ad rationem alterius virtutis, ergo poeni- tentia, cui iste actus attribuitur, est spe- cialis virtus. Ad par- tem autem negatiua[m] urget duplex ratio una ex propriis: quia nulla virtus exigit aut praerigit habentem ipsam sub illius contrario, sed poenite- tia praerigit poenite- tentem fuisse sub pec- cato, quod contraria- tur poenitentiae, ergo poenitentia non est specialis virtus.

Et haec ratio con- uincit intellectum meum. Quae & con- firmatur, quia virtu- tum femina sunt ita nobis infusa, ut pos- sint a nobis acquiri cum auxilio diuino, & recta ratione, &c. ut non sit necesse nos peccare: si omnes ha- bendae sunt uirtutes in actu, sed ad poeni- tentiae uirtutem ha- bendam in actu im- possibile est nos per- uenire, nisi peccatum interueniat. igitur no[n] est uirtus specialis. nec euaditur haec co- nfirmatio ex hoc, quod poenitentia ponere- tur uirtus non acqui- sita, sed infusa, quo- niam simile est de u- trisque iudicium, quo ad hoc, quod non o- portet peccare, ut uirtutes habeamus in actu. Et confirma- tur iterum ex parte subiecti, quia in Chri- sto fuerunt omnes uirtutes, & tamen in ipso non fuit poenite- tia.

Altera ratio est, ex parte

vt ex supradictis patet: sed nullum aliud sacramen- torum est uirtus, ergo neque poenitentia est uirtus. ¶ 1. Præter. Secundum Philosophum 4. Ethic. uerecū- dia non est uirtus: tum, quia est passio habens cor- poralem immutationem: tum etiam, quia non est di- spositio perfecti, cum sit de turpi actō, quod non habet locum in homine uirtuoso: sed similiter poe- nitentia est quaedam passio habens corporalem im- mutationem, s. ploratum (sicut Greg. dicit, qd poeni- tere est peccata praeterita plangere) est et de turpi- factis. s. de peccatis, quae non habent locum in homi- ne uirtuoso, ergo poenitentia non est uirtus. ¶ 3. Præter. Secundum Philosophum 4. Ethic. nullus est stultus eorum, qui sunt secundum uirtutem: sed stultum uideretur dolere de commisso praeterito, qd non potest non esse, quod tamen pertinet ad poeni- tentiam, ergo poenitentia non est uirtus.

SED CONTRA est, quod præcepta legis dantur de actibus uirtutum: quia legislator intendit ciues fa- cere uirtuosos, ut dicitur 2. Ethic. sed præceptum di- uinae legis est de poenitentia, secundum illud Math. quarto. Poenitentiam agite, &c. ergo poenitentia est uirtus.

RESPON. Dicendum, quod sicut ex dictis * pa- tet, poenitere est de aliquo prius a se facto dolere. Di- ctum est autem supra qd quod dolor uel tristitia du- pliciter dicitur. uno modo, secundum quod est pas- sio quaedam appetitus sensitui, & quantum ad hoc poenitentia non est uirtus, sed passio. Alio modo, se- cundum quod consistit in uoluntate, & hoc modo est cum quadam electione, quae quidem si sit recta, necesse est, quod sit actus uirtutis: * dicitur enim se- cundo Ethicor. quod uirtus est habitus electiuus, se- cundum rationem rectam. pertinet autem ad ratio- nem rectam, ut aliquis doleat, de quo dolendum est, & eo modo & sine, quo dolendum est: quod quidem obseruatur in poenitentia, de qua nunc loquimur: nam poenitens assumit moderatum dolorem de pec- catis praeteritis, cum intentione remouendi ea. unde manifestum est, qd poenitentia, de qua nunc loqui- mur, uel est uirtus, uel actus uirtutis.

AD PRIMVM ergo dicendum, qd (sicut dictum est *) in sacramento poenitentiae materialiter se ha- bent actus humani: quod non contingit in baptismo uel confirmatione: & ideo cum uirtus sit principiu[m] alicuius actus, potius poenitentia est uirtus uel cu[m] uir- tute, quam baptismus seu confirmatio.

AD SECUNDVM dicendum, quod poenitentia secundum quod est passio, non est uirtus, ut dictum est, * sic autem habet corporalem transmutationem adiunctam: est tamen uirtus, secundum quod ha- bet ex parte uoluntatis electionem rectam: quod tamen magis potest dici de poenitentia quam de ue- recundia. nam uerecundia respicit turpe factum ut praesens, pro quo timeri confundi: poenitentia uero ut praeteritum, est autem contra perfectionem uirtutis, quod aliquis in praesenti habeat turpe fa- ctum, de quo oportet eum uerecundari: non est autem contra perfectionem uirtutis, quod aliquis prius commiserit turpia facta, de quibus oportet eum poenitere, cum ex uirtuoso fiat aliquis uir- tuosus.

AD TERTIVM dicendum, qd dolere de eo, qd prius factum est, cum intentione conandi ad hoc, quod fa- ctum non fuerit, esset stultum. Hoc autem non inte- dit poenitens, sed dolor eius est displicentia seu repro- batio facti praeteriti cum intentione remouendi seque- lam ipsius, scilicet offensam Dei, & reatum poenae: & hoc non est stultum.

AD SECUNDVM sic pro- ceditur. Videtur, qd poeni- tentia non sit specialis virtus, eius- dem enim rationis videtur esse gaudere de bonis prius actis, & dolere de malis perpetratis: sed gaudium de bono prius facto, no[n] est specialis virtus, sed est quidam affectus laudabilis ex charitate p- ueniens, ut patet per Aug. 14. de Ciuitate Dei. unde & Apostolus B primè ad Corinth. decimotertio. dicit, quod charitas non gaudet super iniquitate, cōgaudet autem ueritati, ergo pari ratione nec po- nitentia, quae est dolor de pecca- tis praeteritis, est specialis uirtus, sed est quidam affectus ex chari- tate proueniens.

¶ 2. Præter. Quaelibet uirtus specialis habet materiam specialem: quia habitus distinguuntur p[er] actus, & actus per obiecta: sed poeniten- tia non habet materiam specialem: sunt enim eius materia peccata praeterita circa quamcumq[ue] ma- teriam. ergo poenitentia non est specialis uirtus.

¶ 3. Præter. Nihil expellitur, nisi a suo contrario: sed poenitentia expellit omnia peccata, ergo con- trariatur omnibus peccatis, non ergo est specialis uirtus.

SED CONTRA est, quod de ea datur speciale legis præceptum, ut supra habitum est. *

RESPON. Dicendum, quod (sicut in secunda parte habitum est *) species habituum distin- guuntur secundum species actuum: & ideo ubi occurrit specialis ac- tus laudabilis, ibi necesse est po- nere specialem habitum uirtutis. manifestum est autem, quod in poenitentia inuenitur specialis ra- tio actus laudabilis, scilicet ope- rari ad destructionem peccati praeteriti, inquam est Dei offen- sa, quod non pertinet ad ratione[m] alterius uirtutis. unde necesse est ponere, quod poenitentia est spe- cialis uirtus.

AD PRIMVM ergo dicen- dum, quod a charitate deriuat- ur aliquis actus dupliciter: uno modo sicut ab ea elicitus. & ta- lis actus uirtuosus non requirit aliam uirtutem praeter charita- tem: sicut diligere bonum, gau- dere de eo, & tristari de oppo- sito. Alio modo aliquis actus a charitate procedit, quasi a chari- tate imperatus: & sic quia ipsa im- perat omnibus uirtutibus (ut po-

q. praed. ar. 5. & 7.

s. 2. q. 54. ar. 1. ad 1. & ar. 2.

Altera ratio est, ex parte

Greg. ar. 4. q. 2. ad 1. q. 2. 3. & 4.

Lib. 14. e. 7. 2 med. tom. 5.

q. praed. ar. 5. & 7.

s. 2. q. 54. ar. 1. ad 1. & ar. 2.

q. praed. ar. 5. & 7.

s. 2. q. 54. ar. 1. ad 1. & ar. 2.

parte obicit: quia scilicet obiectum hoc scilicet offensa, ut re-

pote ordinans eas ad finem suum) actus a charitate procedens potest etiam ad aliam specialem uirtutem pertinere. si ergo in actu poenitentis consideretur sola displicentia peccati praeteriti, hoc immediate ad charitatem pertinet, sicut & gaudere de bonis praeteritis: sed intentio operandi ad deletionem peccati praeteriti, requirit specialem uirtutem sub charitate.

AD SECVNDVM dicendum, quod poenitentia habet quidem realiter generalem materiam, in quantum respicit omnia peccata: sed tamen sub ratione speciali, in quantum scilicet sunt emendabilia per actum hominis cooperantis Deo ad suam iustificationem.

AD TERTIVM dicendum, quod qualibet uirtus specialis formaliter expellit habitum uirtutis oppositi: sicut albedo expellit nigredinem ab eodem subiecto: sed poenitentia expellit omnem peccatum effectiue, in quantum operatur ad destructionem peccati, prout est remissibile ex diuina gratia homine cooperante, unde non sequitur, quod sit uirtus generalis.

Ad euidenciam huius difficultatis recolendum est, quod non uertitur in dubium, an actus poenitentiae sit actus laudabilis & uirtuosus: sed an exigat uirtutem specialem, ita quod habitus eius sit uirtus distincta a reliquis uirtutibus. Et in hiis quidem uidetur, quod non sit uirtus distincta propter primas rationes allatas ex parte subiecti, sed quod actu, poenitentia est actus religionis: quod ut clarius percipiatur, distingue duos actus poenitentiae: alterum, ad recompensandum offensam alterum, ad recompensandum indulgentiam, nam peccando, & Deum offendimus, & nobis plus indulsimus, quam fas erat, & primum quod est praecipuum in poenitentia, uocatur satisfacere quod ad culpam, sed in satisfacere quod ad penam. Horum autem actuum (ut ex his quae inter homines uidemus ad diuinam ascendamus) primus consistit in tribus, scilicet displicentia de offensa, confessione peccati, & submissione sui ad offensum: cum his enim tribus recurrit homo ad hominem pro uenia. Et si his non placatur offensus, nulla restat reuera uia obtinendi reconciliationem offensi. Secunda autem satisfactio consistit in luendo poenam, ut clare patet. Ex his autem ad diuinam reconciliationem ascendendo, eadem tria sufficere credimus ad diuinam misericordiam prouocandam. Horum autem nullum aliam uirtutem quam charitatem religionemque requirit, nam displicentia offensa in Deum, actus est charitatis cuius est gaudere, & complacere in bono diuino. Confessio autem peccati non solum exterior, sed etiam interior, actus

est religionis abique alia uirtute media imperatus rationi, cuius est enumerare peccatum. Submissio autem sui ad Deum, religionis actus est, nec aliquid addit ratio poenitentiae, nisi causam, scilicet pro offensa, sicut ratio gratitudinis addit pro beneficio. Et patet batur ratione, quia religionis actus est quod excellentiam diuinam, nostramque subiectionem ad Deum profitemur: sed uterque istorum actuum scilicet interior confessio, & uoluntaria submissio in utriusque professione consistit. Nam qui confitetur Deo aduersus se in uultu submittendo se & confessione & submissione subiectionem suam facit, simul & excellentiam diuinam, cui se submittit, cuius excellentissima omnipotentia parcendo manifestatur, cuique proprium est mitteri semper, & parere.

ARTICVLVS III.

Utrum uirtus poenitentiae sit speciei iustitiae.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod uirtus poenitentiae non sit speciei iustitiae. Iustitia enim non est uirtus theologica, sed moralis, ut in secunda parte patet: poenitentia autem uidetur esse uirtus theologica, quia habet Deum pro obiecto: iatisfacit enim Deo, cui etiam reconciliat peccatorem. ergo uidetur, quod poenitentia non sit speciei iustitiae.

¶ 2 Preter. Iustitia cum sit uirtus moralis consistit in medio: sed poenitentia non consistit in medio, sed in quodam excessu, secundum illud Hierem. 6. Luctum unigeniti fac tibi plandum amarum. ergo poenitentia non est speciei iustitiae.

¶ 3 Preter. Duae sunt speciei iustitiae (ut dicitur in quinto Ethicorum *) scilicet distributua & commutatiua: sed sub neutra uidetur poenitentia contineri: ergo uidetur quod poenitentia non sit speciei iustitiae.

¶ 4 Preter. Sup illud Luc. sexto Beati qui nunc fletis, dicit gl. * ecce

guimus Auctorem, quoniam uerum est, poenitentiam esse speciem uirtutis, latiori uocabulo utendo. Nec hoc mirum uidetur aliqui: aut noui in doctrina Auctoris, quoniam in praecedenti libro simile quid apparet, dum posita est uirginitas specialis uirtus, quae tamen non est, nisi religio determinata ad tantam excellentem materiam. Reliquus uero actus poenitentiae scilicet iatisfacere quod ad poenam, potest poni actus religionis imperatus mediante uirtute uindicatiuae iustitiae participatae in subditio. ita quod peccator puniat se quasi in iudicio Dei uindicantis. Potest etiam poni actus religionis immediate, pro quanto religio ipsa debet poenam exoluit, ut participatur satisfactio debita a filio seruoque domino ac patri: hoc enim iustum secundum quid religio attendit inter hominem & Deum, cum iustum simpliciter esse nequeat.

Potes autem percipere hanc quoque satisfactionem spectare ad religionem, ex eo quod nonnullus cultus est diuinae excellentiae ex nostra subiectione, ut uoluntarie huiusmodi poenas offeram ei pro usurpatis contra aut praeter uoluntatem diuinam. Et haec de hac difficultate dicta sufficiant: prosequemur in sequentibus tractatum de poenitentia, ea dicendo quae stant cum utraque opinione, scilicet quod poenitentia sit una uirtus per se distincta a reliquis, & quod poenitentia coincidat cum religione totaliter aut principaliter, & cum iustitia forte uindicatiua seu commutatiua, quo ad actum secundarium.

Super quaestione octuagesima prima articulum tertium.

IN articulo 3. tria aduertenda occurrunt. primum est de actu poenitentiae, an contineatur sub commutatiua iustitia. Secundum est, an consistat in commutatiua iustitia.

Tertium est, an reddat, & quale simpliciter, uel secundum acceptationem Dei tantum. Et primum quidem per Scotum, qui in 4. sent. dist. 14. q. 2. posuit actum poenitentiae esse actum iustitiae punitiuae, quae distinguitur contra iustitiam commutatiua: tenet enim poenitentem, ut ministrum iudicis punire se, ut culpa ordinetur per poenam, ac per hoc cum actus iudicis sit uindicare, seu uelle in-

Marginal notes on the right side of the page, including references to 'Intra 4. sent.', 'Ethic.', and 'Glo. ordinariis'.